

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA TARBIYACHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI ORTTIRISHDA 4K METODINING AHAMIYATI

Ortiqova Gulhayo Erkinboy qizi

Andijon Pedagogik mahorat markazi o'qituvchisi

ANNOTASIYA Ushbu tezisdagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy mahorati va intellektual salohiyatini oshirishda zamonaviy 4K modelining (kreativlik, kritik fikrlash, kollaboratsiya, kommunikatsiya) o'rni va ahamiyati yoritilgan. Zamonaviy pedagoglarning raqamli va intellektual darajasini shakllantirishda pedagogik mahorat markazlari tizimida qo'llaniladigan innovatsion metodikalar tahlil qilingan. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda ushbu kompetensiyalarni amaliyotga joriy etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, 4K modeli, pedagogik mahorat, kreativlik, kritik fikrlash, kollaboratsiya, kommunikatsiya, professional rivojlanish.

1. KIRISH Yangi O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasida maktabgacha ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi va intellektual salohiyatini jahon standartlari darajasiga ko'tarish ustuvor vazifalardan biri etib belgilangan. Maktabgacha yoshdagi bolalik davri inson shaxsiyatining poydevori shakllanadigan eng faol bosqich hisoblanadi. Aynan shu sababli, maktabgacha ta'lim tashkilotlari (MTT) tarbiyachilaridan nafaqat an'anaviy pedagogik bilimlar, balki yuqori darajadagi intellektual koeffitsiyent (IQ/IK) va moslashuvchan ko'nikmalar (Soft Skills) talab etilmoqda.

Bugungi kun pedagogi zamonaviy texnologiyalardan unumli foydalana oladigan, axborot oqimini to'g'ri tahlil qiladigan va ta'lim jarayoniga ijodiy yondashadigan yetakchi bo'lishi lozim. Biroq, ta'lim amaliyotida tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini oshirishda hamon an'anaviy, reproduktiv metodlardan foydalanish holatlari kuzatilmoqda. Bu esa ta'lim sifatining transformatsiyalashuvini sekinlashtiradi. Tarbiyachilarning intellektual va kasbiy darajasini rivojlantirishda XXI asr ko'nikmalari kompleksi hisoblangan 4K modeli eng samarali pedagogik instrumentlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

2. ASOSIY QISM 2.1. Maktabgacha ta'lim pedagoglarining intellektual va kasbiy darajasini (IK) oshirish zarurati

Zamonaviy ta'lim paradigmasida pedagogning intellektual va kasbiy salohiyati (IK) ta'lim sifatini belgilovchi bosh mezon hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixofiziologik rivojlanishi juda tez kechishi sababli, tarbiyachining aqliy moslashuvchanligi, vaziyatni to'g'ri baholay olishi va innovatsiyalarni qabul qilish darajasi yuqori bo'lishi shart. Tarbiyachining IK darajasi shunchaki nazariy bilimlarning ko'pligi bilan emas, balki muammoli vaziyatlarda optimal pedagogik yechim topa olish, bolaning individual ehtiyojlarini anglash va ta'lim muhitini kreativ loyihalashtirish qobiliyati bilan baholanadi.

Pedagogik mahorat markazlari tizimida tarbiyachilarning malakasini oshirish jarayoni tahlili shuni ko'rsatadiki, bugungi kun amaliyotchilarida axborotni interpretatsiya qilish va uni amaliyotga tizimli joriy etishda ma'lum qiyinchiliklar mavjud. An'anaviy dars o'tish qoliplaridan chiqqan olmaslik bolalarning mustaqil va erkin fikrlashini cheklab qo'yadi. Shu bois, tarbiyachilarning IK darajasini rivojlantirish zamonaviy maktabgacha ta'lim boshqaruvining fundamental talabidir.

2.2. 4K modeli komponentlarining pedagogik va funksional mohiyati

4K modeli – bu shaxsning XXI asrda muvaffaqiyatga erishishi va raqobatbardosh bo'lishini ta'minlovchi to'rtta global ko'nikmalar majmuidir. Tarbiyachilar faoliyatida ushbu komponentlar quyidagicha funksional va intellektual mazmunga ega bo'ladi:

1. **Kritik (tanqidiy) fikrlash (Critical Thinking):** Pedagog ta'lim jarayonidagi muammolarni obyektiv tahlil qiladi, sabab va oqibat aloqadorligini aniqlaydi, stereotiplardan voz kechib, ilmiy asoslangan qarorlar qabul qiladi. Tarbiyachida tanqidiy fikrlash rivojlangan bo'lsa, u bolalarga ham tayyor axborotni bermay, ularni savol berishga va mulohaza yuritishga o'rgatadi.

2. **Kreativlik (Creativity):** Bu pedagogik innovatsiyalarni yaratish va dars jarayonini nostandart usullarda tashkil etish qobiliyatidir. Kreativ tarbiyachi oddiy buyumlar yoki vizual materiallar yordamida bolalarning ixtirochilik va tasavvur qilish ko'nikmalarini uyg'ota oladi, dars ssenariylarini doimiy ravishda yangilaydi.

3. **Kollaboratsiya (Collaboration):** Jamoada ishlash va umumiy maqsad yo'lida hamkorlik qilish ko'nikmasi. Tarbiyachi faoliyatida bu metod nafaqat hamkasblar yoki pedagogik mahorat markazi mutaxassislari bilan tajriba almashishda, balki MTT, oila va mahalla uchligining samarali klasterini yaratishda muhim instrument bo'lib xizmat qiladi.

4. **Kommunikatsiya (Communication):** Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari (bolalar, ota-onalar, rahbariyat) bilan o'zaro konstruktiv va verbal/noverbal muloqot o'rnatish san'ati. Tarbiyachining nutq madaniyati, empatiya hissi va pedagogik takti uning kommunikativ IK darajasini ko'rsatadi.

3. METODOLOGIYA VA AMALIY TADBIRLAR

3.1. 4K metodini pedagogik mahorat markazlarida va MTT amaliyotida qo'llash texnologiyasi

Andijon Pedagogik mahorat markazida tarbiyachilarning kasbiy malakasini oshirish kurslarida 4K metodologiyasini joriy etish quyidagi bosqichli va interaktiv strategiyalar orqali amalga oshirilishi yuqori samara beradi:

[4K Metodologiyasi Tizimi]

- └─ Kritik Fikrlash --> Keys-stadi va Muammoli pedagogik situatsiyalar tahlili
- └─ Kreativlik --> "Miyaga hujum", Sinvayn va Nostandart didaktik o'yinlar loyihasi
- └─ Kollaboratsiya --> Kichik guruhlarda ishlash va Keys metodlari (Team-building)
- └─ Kommunikatsiya --> Rolli o'yinlar, Pedagogik treninglar va "Storytelling" texnikasi

- **"Keys-stadi" (Muammoli vaziyatlar tahlili):** Tarbiyachilarga maktabgacha yoshdagi bolalar xulq-atvorida yoki ota-onalar bilan muloqotda yuzaga keladigan real muammoli ssenariylar beriladi. Guruhlar ushbu muammoning yechimini tahlil qilib, optimal pedagogik strategiyani ishlab chiqadi. Bu jarayon bir vaqtning o'zida ham *kritik fikrlashni*, ham *kollaboratsiyani* rivojlantiradi.

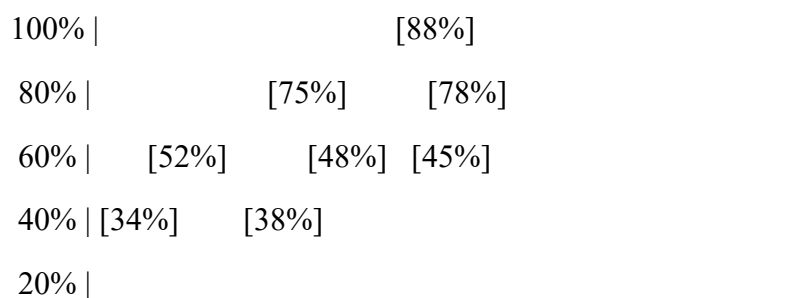
- **"Storytelling" (Hkayachilik) va Rolli o'yinlar:** Tarbiyachilar mashg'ulotlar davomida ertak va hikoyalarni interaktiv usulda, bolalarning hissiy intellektiga ta'sir qiladigan shaklda yetkazish ko'nikmalarini mashq qiladilar. Bu orqali *kommunikatsiya* va pedagogik mahoratning ekspressivlik darajasi oshadi.

- **Didaktik loyihalash (Kreativ dizayn):** Kurs tinglovchilariga minimal resurslardan foydalangan holda, bolalarning motorika va intellektini rivojlantiruvchi yangi o'yinchoq yoki ko'rgazmali qurol prototipini yaratish vazifasi yuklatiladi. Ushbu metod tarbiyachilarning *kreativlik* ko'rsatkichlarini keskin shakllantiradi.

4. ILMIY NATIJALAR VA ULARNING TAHLILI

Andijon Pedagogik mahorat markazida maktabgacha ta'lim tizimi tarbiyachilarining malaka oshirish kurslari jarayonida 4K metodologiyasining samaradorligi tahlil qilindi. Kurs boshida va yakunida o'tkazilgan pedagogik-psixologik diagnostika (metodik monitoring) natijalari tarbiyachilarning kasbiy va intellektual salohiyatida (IK) jiddiy ijobiy dinamika mavjudligini ko'rsatdi.

Tarbiyachilarning IK va Kasbiy Ko'rsatkichlari O'zgarishi (%)

Kritik Fikr. Kreativlik Kollaboratsiya Kommunikatsiya

[] Kurs boshi (An'anaviy) [■] Kurs yakuni (4K metodi)

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish shaklidan 4K metodologiyasiga o'tilganda, pedagoglarning kasbiy muammolarga yechim topish (tanqidiy fikrlash) qobiliyati 34% dan 88% ga, mashg'ulotlarni nostandart loyihalash (kreativlik) darajasi esa 38% dan 78% ga oshgan. Eng yuqori ko'rsatkichlar jamoada ishlash va ota-onalar bilan samarali muloqot o'rnatish (kollaboratsiya va kommunikatsiya) sohalarida kuzatilib, mos ravishda 78% va 88% ni tashkil etdi. Bu esa 4K metodining tarbiyachilar faoliyatida integratsiyalashgan kasbiy tizimni shakllantirishini isbotlaydi

5. XULOSA VA TAVSIYALAR

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilarning IK darajasini va amaliy kasbiy mahoratini oshirishda 4K modeli (Kreativlik, Kritik fikrlash, Kollaboratsiya, Kommunikatsiya) bugungi kun ta'lim talablariga to'liq javob beradigan universal instrument hisoblanadi. Tadqiqot va amaliy tajribalar asosida quyidagi ilmiy-metodik tavsiyalar ilgari suriladi:

1. **Malaka oshirish dasturlarini modernizatsiyalash:** Pedagogik mahorat markazlarida maktabgacha ta'lim yo'nalishi tinglovchilari uchun an'anaviy ma'ruzalar ulushini kamaytirib, 4K ko'nikmalarini rivojlantiruvchi trening va amaliy o'yinlar ulushini 70% gacha oshirish.

2. **Pedagogik Keyslar Bankini yaratish:** MTT amaliyotida tarbiyachilar tez-tez duch keladigan pedagogik-psixologik muammolar (masalan, bolaning jamoaga moslasha olmasligi, agressiya, ota-onalar bilan nizolar) aks etgan "Muammoli keyslar to'plami"ni ishlab chiqish va malaka oshirish jarayoniga tatbiq etish.

3. **Metodik qo'llab-quvvatlash klasteri:** Pedagogik mahorat markazlari o'qituvchilari va MTT metodistlari o'rtasida doimiy aloqani yo'lga qo'yish, tarbiyachilarning kursdan keyingi faoliyatida 4K metodlarini qo'llash darajasini monitoring qilib borish.

Xulosa qilib aytganda, tarbiyachilarning 4K metodologiyasi asosida o'z malakalarini muntazam oshirib borishi maktabgacha yoshdagi bolalarda ham erkin fikrlash, ijtimoiy moslashuvchanlik va ijodkorlik poydevorini mustahkam qo'yilishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda maktabgacha va maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PF-134-sonli Farmoni.
2. Gros, B. (2016). *The design of smart learning environments*. Smart Learning Environments, 3(1), 1-11.
3. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. *Ta'limda innovatsion texnologiyalar (pedagogik mutaxassislar uchun amaliy tavsiyalar)*. - T.: "Iste'dod" jamg'armasi, 2008. - 180 b.
4. Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. John Wiley & Sons.
5. Mirziyoyeva S.Sh. *Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar*. Monografiya. - T.: "O'zbekiston", 2021.
6. Xoliqov A. *Pedagogik mahorat*. Darslik. - T.: "Iqtisod-moliya", 2011. - 420 b.